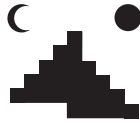

Sisukord

Kriis	7
Külm südame all	111
Öö Saint-Cloud's	187

K R I I S

I

Vihm jäi ootamatult järele ja pärast mitut tundi saabus haruldane, aknaklaasidel helisev vaikus. See immutas läbi kõik; tundus, et isegi asjad muutusid raskemaks ja vähem käepäraseks. Oli, nagu olnuks nähtamatu orkester kaua mänginud ja seejärel vaikinud, ja linn tardus ootusse. Linn jäi vait, otsekui oleks ta suu vett täis võtnud, ja muutus veel kivisemaks kui tavaliselt. Mõtlikkus valgus mööda tänavaid laiali. Tardunud nägudega inimesed hulkusid ringi, teadmata, millisesse vitriini jätta oma peegeldus; segaduses turistid sakutasid oma kaarte, püüdes end neilt üles leida; kajakad tegid lennukaari üle katuste ja oma kriiskepuhangutega vaikust nüpeldades kadusid jälle kuhugi katuste taha; summutatult urises ehitustööde kära, paukusid ukсед, undas trellpuur, raskelt ohkas lift – ja kõik see, läbi imbununa ühest nähtamatust noodist, helises, värises, pulseeris. Tsisternid kõmasid silla alt aeglaselt läbi roomates, hoone kattus vibratsiooni kanaanahaga, ja ometi võis läbi kolina, mürina ja lõgina kuulda iga veepiiska, iga puulehte. Hambad olid tihedalt kokku surutud, oli tahtmine kõssi tõmbuda, kaevuda näoga märga murusse.

Selle värinaga pidas Rakitin vastu kuni lõunani. Seejärel avanes taevas mingi lüüs ja linna peale vajus äkitselt palavus. Sisse lülitusid ventilaatorid, paberid läksid lendu, miski kukkus puruks; mööda läksid tütarlapsed, puistates laiali naeru ja peenraha; ilmus inimene tohutu tööredeliga. Ta käis väärikalt mööda kontoreid, ronis lae alla, pistis pea laest läbi, otsis pilguga midagi ventilatsioonišahtidest, valgustas taskulambiga, tundub, et isegi hüüdis sinna midagi. Tema ümber keerles sekretärineiu nagu kutsikas, vaatas üles, tema

rahutu nägu suurendas ärevust. Paar korda hakkas vinguma tuletõrjesignaali. Tüdrukud tõrkas müügiautomaadi juures naersid, andes talle nõrku lööke: põmm... ja natuke tugevamini – põmmdi! Linnaservas sõimles ikka veel äike. Ta ei suutnud kuidagi otsustada: kas uuesti linna peale liikuda või ronida merre. Lämpus kihutas tagant millegi tohutu ootust. Stepan ei suutnud selle tundega kuidagi toime tulla, ei suutnud seda paberite alla peita, mitte märgata. Vahele tulid telefonikõned, tuli mõtteid koguda, rääkida, rääkida... Kuidagi ei õnnestunud olla selle tohutuga silmast silma.

Lõunaks mõtles ta laskuda alla hoone jalamile. Seal sai tõmmata ühe sigareti kohvitassi kõrvale. Seal, rahulikus niiskuses, soodustab kõik mõtisklusi, tõmbetuul liigutab püksisääri, longib juhusliku suitsetaja fantoom; pintsakud seljast võtnud ja vestinööbid lahti teinud, sosistavad seal millestki vanad šveitserid... Kuid lifti võivad tungida kärarikkad hiinlannad, lämbelt lõhnavad sakslannad, kes tahes teel puhvetisse, teel õue, konstruktorid, disainerid, juuksurid, kullerid, medõed, haiged, üleüldse kes iganes! Igal korrusel olid kontorid, igal korrusel oli terve firmade nimestik. Kohvimasina juurde oli tekkinud tropp. Sama oli suitsuruumis.

Ta varjus nurka, kus kedagi veel polnud. Sein ääres olid tihedalt ainult kastid ja kokkupandavad lauad, mis olid pakitud papi sisse ja plastikpaelttega risti-rästi kinni tõmmatud. Ta peitis end pooleks tunniks kõigi eest selles tühjas nurgas, surus end klaasi vastu, uppudes pilguga taevasse, vinesse mere kohal. Ta võttis prillid eest, tema väsinud silmad hõljusid aeglaselt üle linna. Majade määrdunudkollased seinad, raudtee, roheline buss laiguna selle kõrval, sinine rongilõuend. Edasi oli lihtsam: ta võis eristada kindluse müüri, Aleksander Nevski katedraali kreemjaid sibulaid, Olevistet, Nigulistet, kesklinna kääbuspilvelõhkujaid – kõik see tuli järsku ilmsiks. Udu, mis oli heldelt kõigest läbi põimunud rohkem kui nädal aega, neelates helid ja uusehitised,

kaotades ära sära ja klantsi, otsekui püüdes anda linnale tagasi üheksakümnendate räbaldunud ilme, see udu rebenes nüüd eraldi tompudeks, vajus laiali ja sulas, sülitades oma üsast välja alla neelatud klaasist kõrghooned, päästes möödunud sajandist välja trammi. Liigeste kriginal ronis tramm nagu eelajalooline loom sillale, tassides end olevikku nagu vanamees, kes on tulnud linna peale mingeid pabereid ajama.

Siin-seal tekkisid taevasse valgusevööndid, šahtid, mille kaudu purskus päikest, viskusid kiired, murdudes aknaklaasidel, aeg-ajalt välja valgustades eredaid kirju reklaamitahvritel, mis on paigaldatud arhitektuursetele europiididele.

Järsku ujus mällu värske episood: Mauruse kohvikus oli üks noor kirjanik (pidevalt unustan ta nime ära) teinud teeseldud tagasihoidlikkusega suuri sõnu kriisitundest, mis olevat teda Moskva-sõidul tabanud. (Ta sõitis kätte saama mingit haruldast kirjanduspreemiat, mille oli asutanud emigrantide paks ajakiri, mis oligi tegelikult tema jutu teema.) Ta ütles, et temas tekkis kriisitunnetus, kui ta nägi Moscow City pooleli jäänud ehitust. Just siis saigi ta tegelikult aru, mis on kriis. Noor kirjanik jõi veini ja kirjeldas oma apokalyptilisi tundeid, mille tõi temas esile pooleli jäänud hiigleehitis, ta ütles, et tema kujutlusvõime suri välja, kui ta nägi groteskset reklaami, milleks oli kahe pilvelõhkujate vahele kujuteldavale nõõrile riputatud hiiglaslik särk.

„See ületab kujutlusvõime! Need mõõtmed... Need kolossid... Aga kui leidlik!” muigutas ta huuli, naeratades omaette, kaaslast vaatamata, supeldes oma pilguga punases veinis. „Selline on Venemaa huumor! Selle moskvalik mõõde! Riputada üles särk, mis oleks suur ka Suurele Tõllule, riputada see pilvelõhkujate vahele, otsekui kuivama, ja selle peal on telefoninumber... Üürida kontoriruumid... Kuigi nad ei ehitanudki seda valmis! Vat nii!”

Puur kostis nüüd kuskilt päris lähedalt, tungides otse närvini. Rakitin surus lauba vastu klaasi, pigistas hambad

kokku, näidates kõigile oma väsimuse küüru. Lõuna lõpuni jäi viisteist minutit. Seal oli veel üleval seitse kaebust klientidelt, kellele tuli helistada, valguda laiali vabandustesse, keelduda palve täitmisest, kuulata ära hädaldamine, sõim, needused, vabandust paluda, vabandust paluda, kaasa tunda, asi pehmelt olematusse pühkida, unustada nad ära, sest peale suruvad juba teised...

Keegi pani käe õlale. Ta võpatas. See oli Villem. Tema huultel siugles mingi ebameeldiv muie. Sabakesi liputades hakkas vaene kuivetu Villem mingeid vabandusi laiali pritisima. Tema suu oli ääreni täis Ameerika nätsu ümarikkust. Ta muudkui sirutus igasse suunda, aidates kaasa kulmude, silmade, ninaga. Kuid see oli kõndimine ümber palava pudru, tema püüdlustest põimida valmis midagi leksikaalselt efektiivset hõngas ainult ebameeldivat eelaimust. Polnud selge, kuhu ta sihib. Ta näo jaoks ei piisanud nahka – niivõrd välja venitas ta oma fraasid! Lõpuks keerutas libe Villem kuhugi välja: Rakitin peab kindlasti varem koju minema – juhtkond on jälle midagi sassi ajanud – kuu lõpu eel olevat selgunud, et on kogunenud mingid liigsed tunnid... Käteplaksud, silmadega žongleerimine... Arlekiin, võta või jäta!

„Obi juba hakkab minema,” vaatas ta nigeerlase laua suunas, mängis sõrmega nagu Charlie Chaplin, kujutades õuna uuristavat ussi. „Ja Ekrem samuti! Ma arvan, et mingis mõttes on see meeldiv uudis, minna varem koju, kas pole!”

Rakitin talus *tag'e* halvasti, ta pööras isegi näo ära, et ta silmad ei reedaks, kuivõrd marru teda ajasid need Villemi „*isn't it*”-id ja eriti „*don't you*”. Ta vaatas Obiora lauakese poole. Nigeerlasepoissi ennast polnud näha, ta oli kaevunud oma kotti laua all. Tema kabiini kohal hõljus vikerkaar, see oli rõõmsate rutakate helide vikerkaar. Igavesti unine Obi oli õnnelik, et sai varem uttu tõmmata, krabistas nagu hiirekari. Ekrem ootas uste juures. Türklane tõmbas kannatamatult spordikoti rihma pingule, kogudes selle liigutusega

huultesse solvumiskortse. Ta oli rahulolematu nagu alati. Ta oli valmis välja ütleva kõik, mis ta juhtkonnast arvab. Need muidugi oleks pidanud tal laskma lõpuni töötada ja selle eest lisa maksma. Tema pannkooginäol hõljus häiritus. Ta tundis end ilmselgelt paarisajast kroonist ilmajäetuna. Temalt oli see raha ära varastatud! Terve nädalalõpu elab ta tundeaga, et ta ei teinud tööd lõpuni ja nüüd ei maksta talle piisavalt! Oleks võinud ka lisa maksta. Kolmsada krooni. Nelisada krooni. Ekrem tegi ilmselt peas lihtsameelseid arvestusi; luges raha, mis ta võinuks saada, aga nüüd ei saa. Ta hakkab kogu tee sellest vahutama; ja veel mingist pesumasinast, mida eestlased ei mõista parandada, oma eesti naisest, kes mitte kuidagi ei suuda kokku leppida seal kellegi... Ekremil oli küllalt põhjusi hambaid krigistada, vihast siniseks minna. Ainuüksi ilmast piisas rohkem kui küll. Sest suve polnud jälle! Oli kevad. Juba saabus sügis! Suve me ju ei näinudki! Loksuda temaga koos trammis – ei mingil juhul!

Rakitin ei saanud koridori mööda lahkuda koos nendega. Lubada eestlaste pilgul end nende kahe käpardiga ühendada. Lasta oma seljale pitsat lüüa. Veel rohkem välismaalane kui tavaliselt. Milline košmaarne anekdoot: nigeerlane, türklane ja venelane. Ei, muidugi ta ei lähe koos nendega. Villemile sellest rääkida ta ei tahtnud. See hakkab tema sõnu suitsunurgas läbi võtma, võib-olla isegi koos mäenedžeriga... Kes teab...

Tööredeliga mees lähenes; sekretärineiu esitas talle küsimusi, ta vastas vene keeles, naine vaatas talle ebakindlalt otsa, nähtavasti ei saanud kõigest aru; lift venitas oma kaja pikaks.

Stepan pööras akna poole. Turtsatas, et tal on jäänud veel seitse klienti, kes ta kõnet ootavad. Villem hakkas kohe kätega virvendama, ütles, et see on lahendatav, ütles, et surub need meeskonna peale laiali, igaühele üks – *no problems, no worries...* Igale lojusele paar tükki, ongi kõik kliendid! Villem ei jätnud teda rahule, ta tahtis kannatamatult Stepani koju ära

sokutada. Tal oli kiire, et näha tema selga koridoris eemaldumas. Villem pakkus isegi välja, et läheb nüüd kohe ise ja lülitab ta süsteemist välja! Ta oli valmis isegi karjuma hakkama! Stepan kehtis õlgu – kuidas soovid, lülita, ütles, et joob tee ära ja siis läheb, – muidugi, kui juba niimoodi välja kukkus... Villem patsutas teda õlale, hakkas ära minema, aga siis otsekui kaotas enda üle kontrolli, takerdus, silmad hakkasid vilama, ta limpsis masinlikult oma huuli ja ütles:

„Jah, mis puutub meie asja, meie projekti, millest ma sulle rääkisin... Vaata, seoses sellega, et see oli seotud dollariga ja üldse ameeriklastega, jääb ajutiselt seisma... Sel aastal me veel ei alusta, parimal juhul järgmise aasta esimeses kvartalis... Hästi? Okei...”

Ja läks tantsides, sigaretti rullides, otsides, kelle külge kleepuda. Rakitin ohkas kergendusest, vaatas kella (koerapöög varastas minult kolm minutit!), surus lauba vastu klaasi. Selle kummituse müütilistest projektidest ta mõelda ei tahtnud. Villemi soontes ei saanud olla veri; seal voolasid numbrid, kilobaidid, mitte mingil juhul verelibleid. Ta ainult lobises, pidas tühje vestlusi. Žestide pakkepaber, mõttelagedad väljendid, aforismide sätendavad ääripaelad – sellest oli kokku kleebitud Villemi elu. Ta vaatas pidevalt stseeni kõrvalt ja pidas aru: kuidas seda mängima peaks, et see võiks sobituda kuhugi Hollywoodi filmi. Ta oli end ammu Hollywoodi sisse kirjutanud! Ta elutses stsenaariumites, mille ta oli endale välja mõelnud: projekt! näete, tema kavatseb teha mingit projekti! promoda mingit toodet Euroopas! esindada Ameerika suurkorporatsiooni! mis tooteks on, on veel saladus, aga – kõige tähtsam! – see toode muutub varsti kõigile hädavajalikuks, sellest saab igaühe, igaühe olme asendamatu osake... Ja selle kohal hakkab kõrguma Villem. Ta kavatseb üles ehitada oma korporatsiooni! Neile, kes talle meeldivad, on ta teatanud, et võtab nad tingimata enda juurde tööle, annab

tööd, hoolitseb nende eest... Kollanokk on kahekümne viie aastane, aga juba ujub neljakümnestele jultunult külje alla, lausudes: „Sa oled suurepärase töötaja! Sinus on vastutus-tunnet! Ma tahaksin koos selliste inimestega töötada! Tead, ma alustan oma äri, ja ma mõtlesin, et kelleks sa võiks minu projektis saada?... Hm, aga miks mitte mäenedžeriks? Ah? Mis sa kostad, mees?” Kollanokk on iseendast purjus. Talle meeldib mängida hollywoodlikke stseene, rääkida Hol-lywoodi filmide keeles, muuta oma elu Hollywoodi kinoks, ja mis kõige vastikum – tal on vaja sinna kinno tassida ka teisi! Muidugi, sest ilma selleta ju tõelisusetunne hajuks ja ta mõistaks, et ta on lihtsalt orav illusioonirattas, jookseb deliiriumis ringiratast, oma kohalt liikumata! Et see kino mängiks, on vaja vaid kõrgemalseisjaid veenda oma asen-damatuses, võtta enda peale võimalikult palju kohustusi, üks vallandada, teisele jalg taha panna, puhastada plats alatute strateegiliste käikude jaoks, ja siis, kõrgudes kõigi kohal superviisori tugitoolis, võib enda juurde välja kut-suda sinust palju vanemaid inimesi, patsutada neid õlale, ergutada, tõreleda, osutada puudujääkidele, nämmutada numbrite kallal, joobuda oma Ameerika nätsust, süstida helge tuleviku lootuse mürki, ehitades fantoomperspek-tiive inimese pähe, kellel on pere, laen, haigused...

„Ebard,” turtsatas Rakitin tigidalt, „jälk ebard.”

Taevast immitses päiksekiiri. Silla peal roomas tramm. („Inimene,” mõtles Rakitin.) Trammipark sõidutas ringi mänguvaguneid. Iseenda heledusest silmi vidutades paisus pilv A. Le Coqi staadioni kohal. Rakitin otsis silmi pilutades pilguga vana tuletõrjetorni.

* * *

Lämbes koridoris oodates kaalus Stepan: kas kohtuda isaga, et ei peaks end homme tema juurde vedama, või midagi

muud... Mida muud – seda ta esialgu välja mõelda ei suutnud. Tuhnis oma unises peas, sorides taskus paberilehti, tüütuid pabereid: numbrilipik arsti vastuvõtule, ebameeldivate analüüside vastused.

Ei mõelnudki välja. Fotod kargasid ukse tagant välja kiiremini, kui võis oodata. Kõhnuke noor naine, kellel oli mingi defekt näos ja käsi murtud, torkas talle kätte pruuni paki, viskas midagi kokkusurutud ja kõverate (siin peituski defekt) huulte vahelt, hammustas oma armikest ja jooksis mööda koridori edasi, tagudes kontsadega oma komplekse põrandasse, mängeldes küünarnukkide nagu tiibadega ja väänutades pead küljele, heites endale juhusliku pilgu. Tema kujutis elas mõnda aega veel Rakitini teadvuses, ujus seal sujuvalt, sulas aeglaselt... See ei tahtnud kuidagi ära lahus-tuda, kuni ta läks sillast üles oma täiesti vatist jalgadega; nagu läbi sisemise mikroskoobi vaatles ta aju naist inertsist edasi: teravaid liikuvaid küünarnukke, armikest huulel. Teda lummas see kogemata pealt nähtud kõverus. Ka minus on see olemas, mõtles ta.

Sild ägas trammi ohetega kaasa, vappus vagunitest, mis venisid tema all, vasakult paremale, venisid ega lõppenud. Nendest raputustest hakkas pea natuke ringi käima, peas liikus ikka veel ringi valge täpik. Võinuks ju ka bussiga, aga ta kõndis üle silla, et mitte seista peatuses haisva bensuka ees. Seal tehti ülipoppe frankfurtereid ja burgereid, laiendati kohvikut, kuulduste järgi planeeriti šašlõkki müüma hakata (kuuldused levisid kätehõõrumise ja silmapilgutuse saatel). Sel tunnil võisid bensuka ette koguneda selle sodi armastajad Vedomostist ja Biržast, raadiojaamast, mis asus üle tee kõrghoones – kõik need, keda võib tähistada kolme tähega: BNS. Just bensuka ees nad tiirutasidki, mäludes koos kuulujuttudega kihvade külge kleepunud vorstikesi, neelates kohvi, koolat, heitgaase, lisades juurde ketšupit, sinepit ja vandesõnu, ennustasid valimiste ja Brasiiliaga peetava matši

tulemusi. Mõnesid ta tundis; olid tuttavad näod, mis kunagi vilksatasid sama instituudi koridorides, mis päästis ta naha sõjaväest ja millegi muu poolest kasulik polnudki. Näis, et paljud kandsid endas sedasama tarbetuse tunnet: iseenda, oma diplomi, tolle asutuse koridoridesse maetud aja tarbetuse tunnet, ainult et nemad – diktorigid, ajakirjanikud, portaalimänedžerid, operaatorid ja mikrofonide kandjad – miskipärast ei väljendanud üldse seda tülgastust, mis pidi neid tingimata täitma, nad otsekui ei tundnudki seda.

Viis unist aastat olid läinud nagu palgid jõge mööda, viis aastat sadade ja sadade inimeste eludest – kõik see oli ununenud kuhugi hämarasse lahesoppi, palgid, millest kunagi midagi ei ehitata. Need olid instituudi baari, suitsunurka, fuajee tumbadele jäetud aastad. Minestus, seda see oli. Lõputud malepartiid kursakaaslastega; võimatuseni venitatud keelepeks; jutustatud unenäod, liialdatud žestid; boheemlasliku noorena näimise peale raisatud jõupingutused; salaja kirjutatud ja purjuspäi ette loetud luuletused; üks ja sama marsruut ühes ja samas rõivastuses; kassetid, plaadid, raamatud; plaadimägi pühapäeviti; mingi korteripidu; kellegi sünnipäev kord kuus; igavene rahapuudus ja iha juua kuskil pargis koos sinust vanemate tüdrukutega, et lahkuda eikuhugi, üles köetud süda rinnus ja välja valamata kurbus püksis.

Need olid aastad, mis muutsid ta tühisuseks. Rakitin ei unustanud seda kunagi. Ta sulges silmad, kuid ei kaotanud seejuures teadvust. Paljudel õnnestus silmad sulgeda ja sisemine valgus välja lülitada, muutuda lihtsalt soolikaid täis topitud nukuks; neil õnnestus elada harmoonias isikliku teostumatuse tundega ja mitte tähele panna seda hinge halvavat hirmu, nad pidasid seda narkoosiks, ilma milleta väljumine Liidust ja iseseisvaks riigiks muutumine, koos kõigi selle kõrvaltoimetega, olnuks võimatu nagu igasugune keeruline operatsioon. Evolutsioon, ütlesid nad, raputades

oma sotsialismi sabasid ja kapju, ühiskonna evolutsioon on meie põlvkonnale osaks saanud – sellega õigustasid nad oma tarbetust, panid oma võimetuse eestlaste arvele, kes nende venelaslikkust otseku alla surusid. Kui lihtsaks see osutus! Mõned võtsid kätte ja hakkasid jooma, lakkasid olemas olemast lihtsalt selle pärast, et nad olid teist liiki inimesed, nad kõngesid nagu kalad, kes on veest välja tõmmatud. Nad ütlesid, et nad ei suuda uues keskkonnas eksisteerida; nad läksid pensionile; neist said invaliidid; nad palusid end mitte enam tülitada.

Rakitin teadis, et tema võimetus on seotud temasse kasvatatud hirmuga, ta oli seda endas lapsest saati kandnud. Lakeilik kartlikkus oli võrsunud perest, kus elasid eelarvamuste bakterid: mitte liiga palju rääkida, mitte imelik välja näha. Perekond – siin see hirm sisse kasvatatigi. Tülgas pugejalikkus, võltstagasihoidlikkus.

Mitte niheleda, kui onu Vanja räägib, vaadata talle suhu! Aastate kaupa häbiõpinguid koolis, teenistusvalmi küpsuse tunnistus. Tema elu oli liiga lihtne ja arusaadav kuni üheksakümnendate tulekuni: ümberasumine vanemate korterist kooli, seejärel instituuti. Kui poleks olnud seda kummalist juhust – villase rätiga naine, alati külmetanud, mida oli kunagi tundnud ka tema ema, oli otsustanud tal aidata Inglismaal tööd leida –, kui mitte tema, oleks ta kulunud rööpaid pidi rappunud korterist kooli, ta oleks kannatanud õpilaste pilkamist, kolleegide salasepitsusi, oleks tunde juurde näpistanud, kuulunud ülespuhvitud juuksepahmakatega vanamuttide kaebusi. Kui poleks olnud Inglismaad, poleks ta kunagi paranenud hirmust näida imelik.

Kuid aastad, olematusse parvetatud aastad... Selle pärast ei süüdistanud ta kedagi peale iseenda. Kuigi põlgas ennast ja neid, kellega koos oli õppinud, veel enam: kõiki, kes olid sündinud kuuekümnendate lõpus ja seitsmekümnendate alguses, pidas ta kõige kasutumaks põlvkonnaks (kusjuures

pidas mõiste „põlvkond” kasutamist enda väarikust solvavaks ja neid, kes selle võltsmõistega opereerisid, põlgas veel rohkem kui iseennast), salajas esitas ta siiski pretensioone ka Ajale endale, Ajale, mis, olles puhanud bolševismi sängis ja ümber sündinud lastedemokraatiaks, oli muutunud millekski tilgastanud piima taoliseks, millest ei saanud sündida midagi peale hapupiima, seepärast ei saanud temalt või kelleltki sel ajal sündinult ka oodata midagi originaalset. Mingit kirjandust, mõtet, sisemist vabadust... Kuna hapupiima-inimeses ei ole ega saagi olla sisemist vabadust, siis kirjutab selline inimene ka igasuguseid veiderdusi.

Rakitin võttis märkmiku välja ja kirjutas: „Vene kultuuri Eestis ei ole olemas, sest MEID POLE! Õigus oli Perepjolkinil: „Eestlased on olemas, nende olemasolu on tunda, aga meid ei ole!” Aga tänu jumalale, ma olen õppinud end mitte lugema selle MEIE hulka, sellesse väikekodanlaste möögivasse karja! Õigeaegselt end sealt välja lülitada, just seda on vaja Eestis kirjutavale venekeelsele. End sealt välja arvata, väljuda MEIE ringist, muutuda Kõrvalseisjaks, muutuda väljaspoolseks nähtuseks, just see on hädavajalik. Ja siis lendavad nende pimedate poolt heidetud kivid tühjusse...”

Ta pani märkmiku taskusse. Sirutas end. Kael valutas hirmsasti. Kõrvus kumises. Ta võttis prillid eest. Peitis need prillitoosi, pani selle taskusse. Mõttelagedad liigutused. Need rivistusid ahelasse ja halvasid. Märkmikud, prillid, pastakad, võtmed, ukсед, telefoninumbrid, sõnad, hambaharjad, kellad, taskurätid... Piletid, kupongid, arved, tšekid... Kui kõigi nende perturbatsioonide peale kulutatud puhas aeg välja kurnata, saame nende tarbetute ahelate mõttetu lihvimise peale kulutatud aastad, aastad kuluvad tinglike formuleeringute ihumisele, etiketi põrandate pesemisele... Eriti kaheksakümnendate lõpus sõjaväega peitust mängides – need olid tilgastanud piima aastad, need olid püüdlükud hapupiimaks muutumise aastad. Seejärel üheksakümnendad,

täis mõttetut ootamist, kelleks sa saad, ja selle asemel – iga sammuga, iga nina ees kinni löödud uksega, iga allakäiguastmega lendasid tulde lootused ja eneseusk.

Muidugi ta ei tahtnud, et talle seda meelde tuletataks. Pealegi veel kedagi kohata... Jutt võis ju pikemale venida... Võisid tekkida küsimused... Kellele neid kohtumisi vaja on? Kellele on vaja tema elu üksikasju? Tarbetus. Ta teadis kõike niigi. Tarbetus. Enesega koormatus, koormavus teiste jaoks. Piisab, et tunda ennast ja vaadata otse peeglisse, et teada kõike teiste kohta – või isegi rohkem, hulga rohkem... Milleks? Vestlused, sõnad, ühiste tuttavate nimed... Või kas või noogutused. Alal hoida isegi selliseid marionetlikke suhteid oli liiga piinarikas. Neljakümnendaks eluaastaks kuhjub just sellistest pisiasjadest ballast, millest tahaks ühekorraga vabaneda.

Minna mööda, ja hoidku jumal!...

Seal, bensuka juures nillis pidevalt Peeter Krauss, hüpiknukk, kellega Rakitin koos oli õppinud ja isegi mõnda aega koos muuseumis töötanud (Peeter istus kassas, Stepan valvuriputkas, kuid õhtuti veetsid nad koos aega, kord kahe nädala jooksul kindlasti). Rakitin tundis ta ära. Frankfurter käes, jalg väljakutsuvalt ettepoole asetatud, lõug üles tõstetud. Teda võis juba kaugelt märgata. Isegi sellise kehva nägemisega nagu Stepanil. Blondeeritud juuksed, lilleline jope, samasugune lilleline pintsak. Issake... Kunagi töötas Peeter raadios, kust ta lahti lasti – keegi ei tea, mille eest. Rumaluse eest tõenäoliselt. Siis töötas ta Kuldses Börsis, kus teda samuti kaua välja ei kannatatud, ja ta sai mingil moel mingi partei sekretäriks (Peeter ise nimetas neid ümberasumisi „karjääriks”), kuid miskipärast jäi bensuka juurde virvendama. Ilmselt pidas oma kohuseks end meelde tuletada neile, keda ta nimetas „ajakirjanikeks” – ta pidas ka ennast mingil ajal „ajakirjanikuks”. Ta oli kandilisevõitu mees elavate pösesarnade ja igavese noorusega primitiivselt

kokku kleebitud näos. Ta jälgis haiglaslikult moodi, riietus seetõttu nagu papagoi ja rääkis kogu aeg spordiklubidest, kaaludes, kus oleks odavam ja samas niimoodi, et kõik oleks olemas: nii trenadžöörid kui ka viisakas kontingent kui saun kui pampering kui solaarium kui massöör, juhuks kui oled midagi ära venitanud... Sellest saadik, kui ta oli mingi partei sekretäriks saanud, ta „tegeles poliitikaga”. Nii ta ütles... Seepärast oli tal vaja klubisid külastada. „Poliitikas on inimene kogu aeg nähtaval,” ütles ta. „Kui sa oled poliitikas, siis pole sa enam tavainimene, vaid avalik inimene. Sind vaadatakse. Sind tuntakse ära. Sa ei tohi endale lubada seda, et näed halb välja!” Seepärast on vaja klubisid, on vaja trenadžööre, peale selle poliitika veel ka väsitab! Närvid, närvid... „Juhtus nii, et sattusin poliitikasse,” rääkis Peeter, talludes jalaga maad ja patsutades enda taskut. „Nüüd peab minema lõpuni, pääsu pole. Juhtus nii, et olen sattunud poliitilise elu keskmesse! Ja kui juba rattasse oled sattunud, siis peab pöörlema! Nagu maavärina epitsentris!”

Poliitika osutus olevat tihedalt seotud tema isikliku eluga. Sellest, mis ta rääkis, ilmnis: mida ta ka ei teeks, kõik osutus olevat tihedalt seotud tema isikliku eluga. „Ja see on arusaadav,” rääkis Paška, kes töötas mingil ajal Peetriga samas majas, „sest ta ju põeb „vene naise sündroomi”! Ja kogu selle haiguse sümptomite paletti tuleb mul kannatada iga päev! Sest ma näen teda iga päev! Peeter ju ei saa jätta läbi astumata, et öelda: „Tere, Paša! Kuidas elad? Kas oled midagi uut kirjutanud? Aga kas meie ühine tuttav kirjutab? Kas ta kirjutab või mida ta teeb?” Seejuures ma ei saa aru, kelle ja mille kohta ta küsib... Võib-olla sinu kohta... Ma ei tea ega taha teada! Polegi vaja, sest tal endal on ka ükskõik! Ta ju lihtsalt lobiseb, et kõik näeksid, et ta on asjadega kursis, et ta on siin oma. Ta räägib seda selleks, et anda kõigile mõista: mul on siin Paška, me oleme temaga koos õppinud... Kinnistab oma staatust!”